

S.M. Barrett

Ik, Geronimo

GROTE LETTER BIBLIOTHEEK
DEVENTER

GERONIMO

Krijger, medicijnman, ziener

Inleiding bij de Nederlandse editie

Geronimo (ca. 1829-1909) geldt als de befaamdste van alle Apache-leiders, hoewel hij nimmer feitelijk opperhoofd was van enige groep of clan van zijn stam. In elk geval was hij de laatste grote indianenvoorman die zich gewapenderhand verzette tegen de kolonisatie van Noord-Amerika door de blanken. Tussen 1870 en 1886, tijdens de laatste jaren van de 'Apache-oorlogen', vervulde zijn naam dorpelingen, ranchers en soldaten aan beide zijden van de grens tussen Mexico en de Verenigde Staten met angst, huiver en ontzag.

Zijn reputatie van meedogenloze en onkwetsbare krijger, maar ook van 'nobele wilde' met een onbreekbare drang tot vrijheid maakte Geronimo tot een mythische figuur. Na zijn dood werd hij in het Amerikaanse cultuuridoom het archetype van zowel de bloeddorstige indiaan als van de dappere vrijheidstrijder. Niet voor niets was de aan-

valskreet van de Amerikaanse parachutisten tijdens de Tweede Wereldoorlog ‘Geronimo!!!’

Geronimo werd geboren als Goyathlay (‘Hij-die-gaapt’), hoewel sommige bronnen melden dat zijn naam ‘Godhacla’ of ‘Goyahkla’ (dan wel ‘Go-khlä-yeh’) luidde, hetgeen ‘Schrander’ (of ‘Sluw’) betekent. Hij groeide op nabij de bronnen van de Gila, in de streek die nu deel is van New Mexico in de Verenigde Staten, maar destijds nog behoorde tot het Mexicaanse grondgebied en later tot de Amerikaanse staat Arizona. Door verwantschap, culturele relaties en territoriale worteling stond hij midden in de ingewikkelde – en soms onontwarbare – stamverbanden en clanstructuren van de Apachen.

Wat betreft afstamming behoorde Geronimo tot de Bedonkohe Apachen, de groep waartoe zijn moeder Juana behoorde (en waarvan zijn grootvader van vaderszijde Mahko opperhoofd (‘nantan’) was geweest). De Bedonkohe leefden in het droge en bergachtige gebied in zuidoostelijk Arizona. Als jongeman sloot hij zich echter aan bij de Nednai Apachen, de groep van zijn vader Taklishim (‘De Grijze’), die leefden in de Mexicaanse Sierra Madre. Net als de Bedonkohe maakten zij deel uit van het stamverband der

Chiricahua's. Deze Apachestam leefde in zuidoost Arizona, zuidwestelijk New Mexico en de aangrenzende Mexicaanse staten Chihuahua en Sonora, het gebied dat destijds bekend stond als 'Apachería'.

Het onderscheiden van de diverse stamverbanden, groepen en clans der Apachen is niet eenvoudig. Zeker is dat de Chiricahua Apachen waren verdeeld in groepen zoals de Nednai ('Vijanden'), de Chihenne ('Rode-verf-mensen') en de Chokonen ('Zonsopgang-mensen'). Sommigen rekenen de Bedonkohe ook tot deze hoofdgroepen, anderen menen dat ze een kleinere subclan waren. De algehele sociale structuur van de Apachen was niet alleen ingewikkeld, maar ook vloeiend, daar de bouwstenen van de stam de familieclans waren die vaak onafhankelijk of in al dan niet tijdelijke verbanden opereerden.

Een bijkomend probleem is dat de Mexicanen en blanke Amerikanen de stammen dikwijls verwarden of benoemden met nieuwe namen, die dan niet zelden door de Apachen werden overgenomen. Zo werden de Chihenne Chiricahua's vaak 'Warm Springs Apachen' of 'Ojo Caliente Apachen' genoemd naar hun reservaat in New

Mexico, en werden de Chokonen ook '(Echte) Chiricahua's' genoemd, of 'Cochise Apachen' naar hun bekende opperhoofd.

De Apachen noemden zichzelf simpelweg 'N'de', of 'Inde', hetgeen 'Levenden' betekent, en de Chiricahua's (in Apachetaal: 'Grote Berg') spraken over zichzelf ook als 'Aiaha' ('Mensen').

De Chiricahua's vormden naast de Westelijke Apachen (in oostelijk Arizona), de Mescalero (in centraal en zuidelijk New Mexico), de Jicarilla's (in New Mexico en zuidelijk Colorado), de Lipan (in zuidwest Texas en oostelijk New Mexico) en de Kiowa Apachen (in Oklahoma, Texas en zuidelijk Colorado), een van de zes hoofdstammen der Apachen. Ze bewoonden hun bergachtige, droge, zuidelijke leefgebieden vol canyons, cactussen en ratelslangen als migrerende jagers-verzamelaars-boeren, en waren vanouds gewend hun bestaansmiddelen met rooftochten en plundering aan te vullen.

Waarschijnlijk leefden de Apachen al ten minste sedert de vijftiende eeuw in het gebied dat nu Arizona en New Mexico is, en in elk geval waren ze hier reeds voor de komst van de Spanjaarden in 1539-42 (hoewel hun taal, deel van de

Athabaskan-groep, wijst op een noordelijke oorsprong). In het begin van de negentiende eeuw verdedigden zij zich met succes tegen de Mexicanen, die na hun afscheiding van Spanje in 1821 tevergeefs een politiek van uitroeiing en onderwerping voerden tegen de indianen.

De eerste contacten tussen de Amerikaanse kolonisten en de Apachen waren vreedzaam, maar de komst van mijnbouw en nederzettingen, en de bijbehorende veelal gewelddadige pogingen door de blanken om de indianen terug te dringen (die onder meer werden gesanctioneerd door de beruchte Indian Removal Act van 1830), mondde uit in de 'Apache-oorlogen'. Deze langdurige en bloedige (soms buitengewoon wrede) vijandelijkheden duurden van omstreeks 1860 tot 1886, en eindigden pas met de definitieve overgave van Geronimo en de feitelijke vernietiging van de traditionele Apachesamenleving. De kleine schare volgelingen die Geronimo tot op het laatst trouw bleef, vormde de laatste groep indianen die zich formeel overgaf aan de blanke overmacht, belichaamd door de nieuwe natie der Verenigde Staten van Amerika.

In 1905-06, tijdens de laatste fase van zijn leven in gevangenschap, vertelde Geronimo zijn

levensverhaal aan Stephen Melvil Barrett, een hoofdinspecteur van het onderwijs uit Lawton, Oklahoma, die grote belangstelling had voor de geschiedenis der indianen. Geronimo's faam blijkt wel uit het feit dat Barret hem steevast 'chief' (opperhoofd) noemt. Als tolk bij de gesprekken fungeerde Asa Daklugie, neef van Geronimo en zoon van diens overleden krijgsmakker Juh, het opperhoofd der Nednai.

Omdat het gaat om zeer persoonlijke en soms associatief vertelde herinneringen, is dit levensverhaal van Geronimo een uniek document dat rechtstreeks inzicht biedt in de authentieke levenswijze en geesteshouding van de Noord-Amerikaanse indianen. Ook greep Geronimo zijn kans om het onrecht van zijn gevangenschap aan te klagen. Zo ontstond geen strikt chronologische vertelling, hoewel Barrett aanpassingen in de volgorde aanbracht, het relaas verdeelde in hoofdstukken en sommige formuleringen naar zijn hand zette.

De problemen tussen de Chiricahua Apachen en de blanke Amerikanen, die reeds broeiden sinds de Gold Rush van 1848, veranderden in openlijke oorlog in 1861 toen Cochise (de befaamde hoofdman van de Chokonen Chiricahua's), val-

selijk werd beschuldigd van kinderroof. In hetzelfde jaar namen de Amerikanen bezit van Apache Pass (waar een belangrijke waterbron van de Chiricahua's lag) en bouwden daar Fort Bowie, het latere hoofdkwartier voor alle militaire campagnes tegen de indianen in de regio.

De vijandelijkheden escaleerden toen beide zijden gijzelaars in koele bloede vermoordden. In 1862 vielen de Chiricahua's onder leiding van de opperhoofden Cochise, Mangas Coloradas, en Victorio Apache Pass aan, waarbij Geronimo meevocht. Mangas Coloradas werd gevangengenomen en in januari van het volgende jaar vermoord. Geronimo noemt deze gebeurtenis in zijn relaas 'het grootste kwaad de indianen ooit aangedaan', waarbij voor 'indianen' bovenal Chiricahua's moet worden gelezen.

Geronimo's eigen grimmige achterdocht en haatgevoelens waren evenwel reeds gevoed door de slachting die de Mexicanen in 1858 hadden aangericht onder de Bedonkohe Apachen, waarbij zijn eerste vrouw Alope, zijn drie kinderen en zijn moeder de dood vonden. Geronimo werd hierna door de Bedonkohe uitverkoren om de andere Apachegroepen over te halen zich aan te sluiten bij de wraakcampagnes.

Tijdens de strijd met de Mexicanen onderscheidde hij zich als een nietsontziende, roekeloze en succesvolle krijger, en het is waarschijnlijk dat hij in deze tijd van de Mexicaanse soldaten de naam kreeg waaronder hij beroemd werd. Sommigen menen dat 'Geronimo' een verbastering was van zijn indiaanse naam Goyathlay, anderen houden vol dat de naam komt van 'Jerome', Spaans voor Hiëronymus, de heilige die door de Mexicaanse troepen werd aangeroepen bij hun strijd tegen de indianen.

De details over het leven van Geronimo in de jaren tussen 1862 en 1875 zijn niet erg duidelijk. Zeker is dat hij diverse vrouwen huwde en kinderen kreeg, van wie zijn derde echtgenote Nana-tha-thtith met haar kind ook door de Mexicanen werd gedood. Even zeker is dat door zijn krijgsverrichtingen met Cochise en Victorio zijn aanzien onder de Apachen zozeer steeg dat hij de reputatie verwierf van krijger-sjamaan en toekomstvoorspeller. Hoewel hij zelf nooit gekozen werd tot hoofdman, was hij wel woordvoerder voor Juh, het opperhoofd van de Nednai die een spraakgebrek had.

In het begin van de jaren 1870 zag het er slecht

uit voor de Chiricahua Apachen. De meeste groepen en clans hadden zich onder dreiging van uitroeijing en hongerdood overgegeven en zich verzoend met een armelijk leven in reservaten. Zelfs Geronimo trok met zijn familie naar het Chiricahua-reservaat, maar ontpopte zich daar al snel tot leider van het verzet tegen de pogingen van de blanken om de nomadische Apachecultuur te vervangen door een bestaan waarin landbouw en christendom centraal stonden. Inmiddels was Cochise – net als de meeste andere hoofdmannen – overleden, en Geronimo werd als woordvoerder van Juh de voorman van de Apachen die zich nog wilden verzetten. Hun aantal was overigens niet bijzonder groot, want vele stamgenoten prefereerden ondanks de kommervolle omstandigheden vrede boven oorlog, en zij traden niet zelden zelfs in dienst van de Amerikaanse overheid bij de reservaatpolitie of als verkenner en spoorzoeker in het leger.

In 1876 ontvluchtte Geronimo het gezag van de blanken uit protest tegen de gedwongen verhuizing van de Chiricahua's naar het desolate en onvruchtbare San Carlos-reservaat in oostelijk Arizona (dat niet ten onrechte bekend stond als 'Hell's Forty Acres'). Hij werd echter al vrij snel